

АЛЕКСАНДЪР ГЕРОВ

Божидар Кунчев

Един невероятен, чудноват и странен поет. А сигурно по такъв начин го възприемат и други, иначе нямаше да пише за него в литературния речник, че „като дарование той стои твърде самотно в българската поезия“.

Ал. Геров е феномен, който усвои най-значимите традиции на лириката ни, за да започне от средата на 50-те години да я обогатява с философски идеи, каквито преди това не срещаме често и при него, и в стиховете на другите поети. След 1956 г. не един и двама от нашите съвременни лирици показваха интерес към интелектуалното и философски обогатено начало в поезията ни. Но Геров, отвоювал си като пионер един от първите периметри на тази територия, където мисълта и чувството са художествена провокация на представите ни за света, и сега си остава извънредно самобитен.

Изявил се още в началото на своя творчески път, за да привлече вниманието на съмишленици и врагове, доказал нагласата си на поет, който не само чувствава, но и мисли, през последните две десетилетия Ал. Геров внезапно, но и съвсем обяснимо създаде десетки стихотворения, предизвикали голям интерес. Те и досега, оставайки изстрадано дело на един дълбоко български поет, са в известна степен и провокация на собствените ни възгледи за българска поезия. Хубаво е, че се опитаха да го разберат веднага, макар че тепърва критиката ще мисли върху новото, което донесе Ал. Геров. И радостно е, че този поет осъществи една своеобразна връзка между философските традиции, които бяха наченати от Ботев, Стоян Михайловски, Яворов и Далчев и съвременната ни лирика. Тъкмо след Ал. Геров тя започна отново да изпитва по-настойтелен пиетет към тайните на трудно обяснимото.

В стихотворението си „Познание“ поетът изповядва, че „Познанието, страшното/ в сърцето се всели“. Геров вижда в познанието демона, който е изпъдил радостите от човешкия живот. Струва ми се, че освен Атанас Далчев (стихотворението „Книгите“) никой от съвременните автори не е правил подобна констатация. И по тази причина аз наричам този първостепенен майстор на проникновениата чудновата дарование, което се опълчва срещу установените конвенции на мислене в изкуството и житейската практика. И защото в друго стихотворение Геров сподели, че „Ние не познаваме себе си/и се бием от себе си“ („Познание на себе си“). Не се ли натъкваме сега на твърдение, което привидно отрича казаното в предното стихотворение? И новото твърдение в същност не е ли само разновидност на първото, нюанс, който го допълва? Каквото и да си мислим, Ал. Геров актуализира на българска почва вечния въпрос за познанието като приятел и враг на човека. Със завиден усет за трайното и значимото той посегна на установената йерархия на темите и идеите в нашата поезия. Геров изведе на преден план стари и нови въпроси, на които успешно отговори по нов начин

и така заслужено спечели мястото си на новатор. Нашата критика му дължи още много, доколкото широката публика няма ясно съзнание за пионерското дело на поета. Но Томас Елиът е много прав, когато пише, че „Не е важно дали един поет през живота си е имал голяма публика. Важното е във всяко поколение да има поне малка публика за него („За поезията и някои поети“). Геров е от авторите, които тепърва ще стават известни. И сигурно някой ден ще го споходи съдбата на героя от новелата му „Неспокойно съзнание“ — събуждаш се и разбираш, че с поетическата си философска проникателност ти си придобил огромна известност, станал си естетически необходимост.

В „Размисли за някои мои съвременници“ Бодлер нарича Гюстав Льо Вавасюр „с л о ж е н, н о и н а и в е н“. Изкушавам се да отнеса тази характеристика и към творческата личност на Ал. Геров. Защото, колкото и странно да ни изглежда, всичко, което е излязло изпод перото на този поет, е обусловено от синтеза на един сложен ум и някаква чиста наивност, с каквато могат да се похвалят само децата. С л о ж н и я т Геров с присъщата му до болезненост нагласа да гледа в „отвъдното“ сътвори неповторимите си лирически произведения за „смъртта“ и новелата „Неспокойно съзнание“, в които интелектуалното и емоционалното свръхнапрежение на автора достига краен предел. Наивния Ал. Геров откриваме в много от другите му стихотворения, които са наситени с безпределната му доброта и приятелство към човека. В цялото си творчество Геров е търсил „човека и в звяра“. И нищо друго не го е интересувало освен самия човек с неговите истини и тайни. В този смисъл поезията на Ал. Геров може да се нарече образно „лирическа философия на човешкото съществуване“. И за да бъде аргументиран, ще цитирам краткото му стихотворение „Вяра“:

Недей вярва в кумири и понятия.

Вярвай само в отделния човек,

с който те е свързал живота.

Този пословичен интерес към човека се вижда и от факта, че Геров няма нито една творба със самоцелни описания на природата. Той не може да възпява красотата на слънчевия залез, когато знае за страданията на човечеството. В стихотворението „Да обичаш и да не обичаш“ поетът казва, че не обича самотата на гората, „додето човешкият свят не е уреден!“ Такава е душевната нагласа на Ал. Геров, че той не може да избяга никога от „човека“. Някой път поетът се ужасява от неговата „раздвоена душа, готова да руши“. Но като непоколебим „оптимист по философия“, за какврто се смята, той въпреки човешката раздвоеност и несвършенство вярва до безкрайност в човека. Ето защо в стихотворението „Твърдост“ Геров още веднъж дава израз на убеждението си, че отчаянието е безсмислено. Човекът е непобедим и тъкмо заради това той трябва да бъде спасен, макар и да се наложи да мине през „ужаса на атома“.

Споменах за „наивност“ при Геров, но бързам да кажа, че тя е също прикрита форма на мъдрост. И с тази мъдрост поетът е написал „експерименталното“ си стихотворение: „На него някои гледат като на маймуна, / която могат да си разиграват, както искат“ („Човек“). И пак поради същата причина Ал. Геров, склонен към поетическо релативизиране на всеизвестни истини, казва в стихотворението „Сънища“:

Птиците не осъзнават живота си!

Те го сънуват.

Дали и ние не сънуваме нашия?

Ал. Геров е автентичен. Той винаги се е стремил да се раздаде докрай като мисъл и емоция, и то веднага, щом го споходи вдъхновението. Осени ли го

някакъв образ или идея, той бърза да ги изрази, като не се вълнува от въпроса за постигането на формално изящество. Без да е пренебрегвал чисто външната, художествената реализация на стихотворението, той е придавал по-голямо значение на онава, което иска да каже. И много прав е Тончо Жечев, когато в една рецензия пише за стиховете на Геров: „Те не са литература, те са нещо по-важно от нея — вопли на едно сърце и раздиращи противоречия на един ум. Преди да ни направят пленници на една илюзия, те ни превеждат през алхимическата лаборатория на поета, където всичко е някак близко до хаоса и безредieto, от който ей сега ще се роди светкавица, блясък на мисълта и свежест на чувството — нови, чисти и с белезите на първозданност и абсолютна чистота“ (Т. Жечев. Литература и общество, с. 265). Тук ще се позова и на Томас Ман, който казва за сонетите на Микеланджело, че „те така страшно сграбчат душата ни със своята почти извънхудожествена, извънкултурна, гола човешка сила“ („Еротиката на Микеланджело“). Нека да ми бъде простено сравнението, но аз винаги съм бил убеден, че най-хубавото в поезията на Ал. Геров има подобна и з в ъ н х у д о ж е с т в е н а сила. Общуването със стиховете на този поет наистина те кара да забравяш, че те са изкуство. Те са самият живот, неговата най-дълбока мъдрост, до която се добират малцина.

Герв не познава иронията като творчески маниер, или по-вярно — той не я обича. Поетът предпочита директния контакт с читателя, пълното себеразтваряне в съзнанието на другия. Герв не обича и шегите. Неговият смях в някое стихотворение или епиграма прилича повече на лошо маскирана болка. И всичко това, защото Герв е поет и само поет. Или, както писа в предговора си към книгата „Стихотворения“ (от Библиотеката за ученика) Иван Пауновски, Ал. Герв „няма други представи за хората и света освен поетичните и в единството на всичко свое си остава, свръх него, поет“.

Когато го попитах веднъж дали има още въпроси, които иска да зададе с поезията си, Ал. Герв отвърна: „Не виждам какво друго мога вече да поставя. Поставя съм въпроси за вселената, за вечността, за живота, за безсмъртието. Имам едно стихотворение за космоса, в който съм „проникнал“. Нека да не смятаме, че подобен отговор е демонстрация на излишна самоувереност. Герв е заслужил правото си да говори така!

Каквито и въпроси да е засягал поетът, те са били предварително подчинени на корелацията „човек — природа“. А при Герв природата е многоизмерима субстанция, която крие в себе си доста неизвестности, за да подлага на изпитание ума и душата на човека. Тя е космосът в неговия физически смисъл, но тя е в същото време и онзи толкова сложен космос на духа, съставен от загадки, към които търсещият ум се стреми, за да намери своята истинска стойност и своето място в царството на битието.

В едно стихотворение Ал. Герв изповядва, че в „този век на несигурност, смут и незнание“ най-голямата сила е новият световен човек, който вече се е родил („Най-голямата сила“). И мощта на този нов човек произтича от лъчезарното му съзнание. Ако познаваме добре поезията на Герв, ние ще видим, че в нея има точно такъв лирически герой. На български език, запазвайки цялото му богатство и красота, този поет първи написа стихотворенията, в които се появи един монолитен и завършен **лирически герой** — поменатият „нов световен човек“ от втората половина на столетието. Казано иначе, посредством могъщия талант на своя създател този лирически герой дръзновено напусна застрахованите от неразбиране мисли и настроения. Той избяга оттам, където можеше безпрепятствено да съществува, защото не му стигаха духовните очертания на онава, което наричаме „традиционно световъзприемане“. И той започна да „броди“ из необятното пространство и времето, за да бъде възторжен и резигниращ, отчаян и непоправим оптимист, една сложна даденост, която пита:

„Дали не бият нашите сърца напусто? / Дали не е изкуството една лъжа?“ („Пространството и времето“). Този лирически герой се измъчва, защото не знае „точните размери на безкрайността“ („Обръщение“). И той е разбрал (нека възприемем това в един абстрактно-философски план), че сред хаоса от понятия и убеждения, „Когато времето кристализира, / остават само трайните неща“. Тъкмо тези трайни неща той иска да вижда и познава „в самото движение на времето!“ („Кристали“). Чрез своя необикновен лирически герой, който е в известна степен непривичен и за цялата ни поезия, Геров ни съветва да бъдем неспокойни и търсеци, защото успехът ще ни разложи („Констатация“). И другият му съвет е да живеем само с обикновените и делничните неща, защото „Във малкия квадрат на всеки ден / се крие нашто щастие голямо“ („Бродяги“). Лирическият герой на Ал. Геров се „качва“ и на слънцето, за да види как изглеждат хората от неговата височина („Поглед от слънцето“). И пак той ще надникне отвъд въображаемата си смърт, за да констатира:

В огромна слънчева пустиня
аз вече съм изпепелен.
Мен нищо вече не боли ме. . .
Изобщо аз не съм роден.

(„Материя“)

Трудно е да се обхванат и посочат от един път характерните черти на лирическият герой в поезията на Ал. Геров. Но онова, което трябва да подчертаем веднага, е неговата изключителна комплицираност. Той е съвкупност и носител на много сложни и донякъде противоречиви идеи. Защото такъв е и неговият създател. Между впрочем ето и характеристиката на Геров за лирическият му герой, изказана пред автора на статията: „Ами той е голям оптимист, философ, един жизнерадостен човек, който се бори за щастие и мечтае щастие на хората.“

Аз не мога да си представя нашата съвременна поезия без него. У Геров всичко е подчинено на целта да намерим разковничето, с което ще надмогнем себе си, ще се извисим нравствено. Геров е неуморим, когато призовава да овладеем свободата и красотата, за да си служим с тях („Поглед от слънцето“). Той е разбрал, че хората се отличават от животните само по усилията, които употребяват постоянно, за да живеят („Усилия“). Той знае и това, че „Когато се омърсиш от нещо, / трудно е да се изчистиш“ („Чистота“). Ето защо етиката на Ал. Геров ни предлага „другаруването“ с труда, хляба и обичта. Само така ще можем да се предпазим от рецидивите на „цивилизацията“. И това трябва да го правим непрекъснато, до сетния си дъх, „дори цялото човечество да е измърсено“ („Чистота“).

Още в най-ранната си поезия Ал. Геров изповядва гордостта си, че живее през XX в. Окрилен от мисълта на Горки за човека, поетът мечтае за монтира на слънцето абажур („XX век“). Но в „Еснафи“, едно стихотворение, писано, когато поетът е на двадесет години, откриваме и болката, която срещаме в цялата му по-нагатайна лирика. Яростно, но и с много мъка в сърцето поетът отрича правото да съществуват онези, които са хвърлили кал върху гордото име „човек“. Геров заклеявявя сляпото нищожество на тези хора, той иска да избяга някъде, за да запази душата си. Лирическият субект в стихотворението търси онова спасително място, което ще го скрие от подлата култура и от цивилизацията на „сврѣхчовечите“ и „сврѣххищниците“. Такива настроения, дълбоко хуманистични по своя характер, са основна черта и в ранната лирика на Геров, и в стиховете на поети от неговото поколение, като Александър Вутимски, Богомил Райнов, Валери Петров и Радой Ралин. А само слепотата на критик като Йордан Бадев, предпоставена от съвсем обясними причини, ще му попречи да

види огромното човеколюбие в първите стихове на Геров. Когато излиза дебютната книга на поета, озаглавена „Ние хората“ (1942), на два пъти същият критик взима думата в „Зора“, за да обвини младия Геров в какви ли не пороци, дори и в черногледство спрямо хората. Но парадоксът си остава за сметка на Бадев. Защото и тогава, и по-сетне поезията на Ал. Геров воюва безкомпромисно и настойчиво за човешкото у човека. През целия си живот този поет ще има само един идеал и това е „Човешката душа разпната“ („На Атанас Далчев“).

Доказателството е в неговия живот и в художественото му творчество. Като социален и политически поет Геров изобличаваше непрекъснато „На всяко общество наемната утайка“ („Сняг“). И дали защото е почувствувал изведнъж, че е реално „да падне един гигантски метеорит / и да пръсне Земята на парчета“ („Възможности“), или поради някаква друга причина, но в един момент от своето творческо развитие поетът, както споменах в началото, изведнъж обърна очи към „космическото“ и „метафизическото“. Способен и неуморим да създава поетически и мисловни инвенции, с една чудновата любознателност на дете и мъдрец Геров почувствува относителността на човешкия живот в границите на земята и в безкрайното време. Ето какво казваше поетът по-нататък в посоченото стихотворение „Възможности“:

Съвсем реално е
да избухне земетресение
и да прати по дяволите
всичките ни материални ценности.

А ние си играем на стихове и песни,
на свобода на мисълта,
на свобода на убежденията.

Кой ще ни помогне?
Само науката може да ни помогне,
и то когато всички ѝ сътрудничим.

Без да бъде човек на науката, Ал. Геров започна да проявява необикновено силен интерес към проблемите, които тя иска да разреши. Поетът си избра свой ъгъл на зрение и подтикван от големия си стремеж за познание, започна да пише за „смъртта“ и „живота“, сякаш за да разгадае онова, което е скрито от погледа ни. Геров искаше да разбере истинската същност на „вечността“, той „усещаше“ как „времето се свива и разтяга“ („Математика“). Поетът напрягаше слуха си, за да вникне в тайнствения смисъл на „голямата тишина“, която се носи от „дълбокия Космос“ („Голямата тишина“). Той чувствуваше по своему, че „Пространството и времето премахват всички чувства“, за да коронова човешкия мозък като господар на вселената („Пространството и времето“). Геров стигна дотам, че преодолел нормалния страх от смъртта, даде израз на своето „увлечение“ по нея. Това си обяснявам с неизтощимия му интерес да прозре смисъла на всичко видимо и непонятно. В „Материя“ Ал. Геров пише: „Увелича ме смъртта, пленява / ме нейния велик покой“. А в „Път“ той се радва, че „Най-хубавото на смъртта / е туй, че идва ненадейно“. Благодарение силата на своето огромно въображение поетът „видя“ и разрушения си мозък, когато ще бъде мъртъв. Отрекъл смъртта, защото иска да побеждава само животът, той превърна в поезията си най-страшното за човека в нещо почти безопасно. Като пише за смъртта, Геров е далеч от всякакви самозаблуждения. Но поради факта, че той органически не може да възприеме нелепостта и безсмислието ѝ, той ѝ надяна образа на безне крайно пътешествие. И на една тайствена сила, която „ме люлее на своите

скути / и нещо красиво разказва ми тя“ („Еделвайс“). Човекът трябва да осмисли онова, което го очаква. Той не бива да се страхува, че ще стане на „кал и вода“. От него се иска само да се подготви. И после непременно ще му се случи онова, за което се казва в последното четиристишие на „Еделвайс“:

Готви се, приятелю, дълго готви се,
когато един еделвайс разцъфти,
в листата му нежни да сбереш своите мисли
и пак да си спомниш, че си ти, че си ти!

В стихотворението си „Награда“ Ал. Геров разкрива причината за интереса си към смъртта. В съзерцаването на смъртта той намира много смисъл и красота. И, както изповядва поетът:

Аз чрез смъртта измервам
колко струва в света
сладката тръпка на нерва,
живота, мисълта.

Темата за смъртта при Александър Геров е тясно свързана с една друга главна тема в по-късното му творчество — за духовната стагнация по време на култа. Като понятие „смъртта“ в поезията на Геров може да търпи различни тълкувания, тя е носител на различни съдържания, а най-драматичният вид, в който се явява, е когато поетът нарича с нея извращенията през годините на култа към личността. Непокоебим поклонник на човешкия разум, който предполага свободата на духа и зависи от нейното тържествуване, Геров отива още по-нататък. Той нарича култовския период нещо, което е по-гибелно и от самата смърт. В стихотворението си „Мъка“, писано непосредствено след разобличаването на този период, той казва:

Аз видях абсолютното нищо,
бе по-страшно от смърт в скотобойна,
бе брутално, безпринципно, хищно —
бе разумно и хладно спокойно.

В цитираното четиристишие социалният критицизъм на Геров е реализиран чрез една неповторима по своята въздейственост художествена интерпретация. А точно с такава неповторимост се характеризира и белетристичното произведение на поета „Неспокойно съзнание“ от книгата му „Фантастични новели“ (1966). И в него присъствува съвсем осезателно темата за смъртта. Там, доколкото това произведение е твърде автобиографично, Геров чрез своя главен персонаж преживява „многократно своята въображаема смърт“. С психологическа проникновеност, която е толкова силна, че граничи с неправдоподобие, авторът превръща „смъртта“ в един основен мотив с амбивалентно съдържание. Обусловен от ужаса на култа, за чиито извращения се разказва чрез съдбата на поета Георгиев, този мотив преминава през цялата новела. Той става жестокото обвинение на Ал. Геров. В „Неспокойно съзнание“ „смъртта“ е повод за много размисли от философски, социален и политически характер. В стихотворението си „Опит“ поетът беше нарекъл смъртта „приятелката своя“. В новелата „Неспокойно съзнание“ има толкова драматизъм на изживяванията, че „смъртта“, за която се говори, ни подсеща за изреченото в едно безименно стихотворение на автора:

Една от видовете смърт

това е

да не вярваш в нищо.

И все пак в тази новела няма и следа от безверие. Цялото произведение изтъква големия, но и мъчително изстрадан оптимизъм на Ал. Геров, съкровено то му убеждение, че никое насилие не е вечно. За „Неспокойно съзнание“ и цялата книга „Фантастични новели“ трябва да се отбележи и фактът, свързан с едно признание на поета. Пред мене Ал. Геров е казал, че неговият песимизъм, предизвикан от смъртта, е бил преодолян с написването на „Фантастични новели“.

В „Неспокойно съзнание“ поетът пише на едно място: „Духовният живот на човека трябва да достигне най-после едни граници, зад които няма повече нищо. Ако не бъде така, цялата човешка история си остава абсурдна и лишена от всякакъв смисъл и съдържание. Това става особено ясно, ако я проектираме върху безкрайността на времето“ (с. 16). Цитирах този пасаж, за да изтъкна специално, че цялото творчество на Геров е обусловено от поетическия и философския стремеж да се постигнат граници, „зад които няма повече нищо“. В това се изразява и „метафизическото“ у него, толкова известната му склонност да се „рови“ в малко понятното и неизвестното.

За новелата „Неспокойно съзнание“ Тончо Жечев пише в цитираната вече рецензия, че тя е „голям и още неосъзнат факт, нещо ново и значително в българската литература“. „Неспокойно съзнание“ — продължава по-нататък критикът — не прилича на нито една позната ни българска книга. Светът на болното, свръхчувствителното съзнание, на сенките и раздвоението в нея е органичен, прост и ясен, както битовият свят, кристализирал в устойчивите форми в познатата ни традиция. Никога тъй естествено духът на един българин не се е чувствувал освободен, не се е вглеждал с такова любопитство в себе си.“ Човек, който е чел новелата, не може да не се съгласи с тези думи на високо признание.

На Геров не му е достатъчна Земята с нейните тайни, той не може да се помири, че има неща, които още дълго ще бъдат неразгадани. В едно стихотворение поетът направо изповядва, че челото му е открито за цялата вселена („Чело“). И огорчението му е твърде голямо, защото Космосът не се обажда, а мълчи. Като „син на материята“ лирическият герой в поезията на Ал. Геров създава своята крехкост, обусловена от природата. Той знае, че „Във въртележката на космоса“ е само една „нищожна твар“. И тъкмо отгук произтича огромното му величие, защото това слабо човешко същество иска и може да побере цялата необятност на вселената в мъничката си глава („Мозъчна материя“). Този лирически герой е в състояние да се докосне „до сърцевината на нещата“ („Не ви съветвам“). Със своята противоречивост, която беше упомената вече, въпреки цялата си възторженост на търсач и откривател някой път той ще забрави радостта от съществуването, за да каже:

Аз виждам вечността —

мехур

със малко истински неща.

(„Мехур“)

Друг път той ще провокира съзнанието ни с „фантасмагория“ от рода на:

А я си представете,

че цялото земно кълбо

е един изкуствен спътник на Слънцето?

Тогава? . .

(„Фантасмагория“)

Но лирическият герой на Александър Геров никога не престава да търси смисъла на „нешата“, защото „По-страшна пустош от това не знам — / да се върти безцелно колелото“ („Слепота“). Този лирически герой, който не цени икони, титли и живее с постоянното стремление да овладява „абсолютните закони“ („Сърцевина“). И понеже е решил да не се предава никога, когато няма да може да разчита повече на оптимизма на хората, той ще започне да се учи да живее „с оптимизма на животните“ („Оптимизъм“). Защото „От всички чудеса на този свят / най-чудното е туй, че ний живеем“ („Чудо“). И защото „Животът е въпрос на издръжливост / по пътя към безсмъртие и красота“ („Съвет към един старец“).

В своето есе за поезията от книгата му „Детство и други записки“ Мирслав Кърлежа пише: „Да се създават стихове значи да се изостави разумът и да се тръгне подир въображението, по неговите мъгливи, загадъчни и фантастични пътеки.“ Струва ми се, че Ал. Геров, създавайки своите „философски“ стихотворения и цялото си поетическо творчество, никога не е изоставял разума си. При него въображението и разумът винаги са вървели заедно, те са се подхранвали взаимно. Били са непрекъснато в едно разбирателство за взаимомощ. Геров мислителят е съпътствувал неизменно Геров поета. Това проличава ясно и от неговия „Пробен цикъл“ в книгата му „Прашинки“ (1973), където под формата на лирически експерименти със словото поетът дава едновременно израз на едното и другото начало в творческата си нагласа. Като мислител Геров написти лириката си с много философски мисли. Философът Александър Геров конституира в „Диалектика“, че „Животът е в мен, но и смъртта е в мен“. Но само Геров поетът благодарение на голямото си въображение и на безусловния си талант на лирик можеше да превърне всичките мисли на философа в една неповторима поетическа образност. Със своята словесна конкретност и лаконичност, богата на много инвенции от психологически, мисловен и художествен характер, тази образност опосредствува връзката между текста и читателя. За каквито и „мъчни“ проблеми да размишлява Александър Геров, той владее изкуството да ги представи в поезията си по един съвсем понятен начин. Затова „метафизическото“ при него е типично геровско. То е лишено от онази тайнственост, която предполага. А да се постигне всичко това е трудно. И Геров е успял тъкмо поради таланта си на художник, на голям поет. Мисля, че неговата самоотичност се изразява твърде много и от дарованието му да употребява непоетични на пръв поглед думи, които съчетава в образни конструкции, въздействащи често пъти необикновено силно. Така че онази небрежност към възвнната страна на стиховия изказ, проявяваща се тук и там в лирическото му творчество, рядко може да ни подразни. Тя е нещо специфично за почерка на Геров и разкрива неговата авторска приприяност. Ако този поет беше по-литературен, поне от едно негово стихотворение щяхме да разберем как е „направено“. Но Геров е поет, който се е родил като такъв и затова в цялата му поезия няма нито една дума, която да звучи маниерно и да е предизвикана от предрарителни напъни. Разбира се, че и Геров има несполуки. Но критиците, които са го упреждали в известна небрежност към словото, трябва да се досетят, че този автор е „непоправим“ в това отношение. Защото Геров не може да „прави“ поезия. Неговите стихове имат само една майка и тя е собственото му вдъхновение. Ако това вдъхновението у Геров ще разберем още много, ако се върнем повторно към началните страници на новелата „Неспокойно съзнание“. Там ще прочетем: „Сега, ако искам, също мога да пиша стихотворения, да изразявам мисли и чувства, но те вече не са животворни — в тях липсва вдъхновение“ (с. 13). А пред мен Ал. Геров е споделял: „Поезията си остава една магия, доста необяснима. Магия на живота, така ми се струва. Ето, сега мен ме учудва, че от две-три години нямам

никакво вдъхновение и не мога да пиша. Защо така се изчерпи това нещо. Това значи, че жизненият тонус у мен е намалал, че вече не мога да открия нищо ново в живота. Иска ми се да пиша, а не мога“ (вж. по този въпрос моята публикация за Геров „Аз съм оптимист по философия...“ — Септември, 1978, кн. 1).

Ал. Геров написа много прекрасни стихотворения за любовта. Нека да си припомним само ранното му стихотворение „Улица Шипка“ и чудесната му книга „Златни пантофки“ (1966). Изпод неговото перо се раждаха великолепни стихотворения за човешката самота, за революцията, за мощта на човешкия мозък. Загледан в едно градско дърво, поетът питаще вселената, дали в нея има разум („Градско дърво“). Той изпробваше в най-различни направления своята фантазия, за да предусети какво може да се случи на хората, ако не си възвърнат загубения образ („Предупреждение“). Със своето въображение Геров можа да „види“ земята като една пустиня и целия живот като един абсурд („Глас“). Неговите стихотворения изповядват да не допускаме никога до себе си покрусата („Покрусата“).

Заради безграничния му стремеж да постигне на всяка цена „истината“ и затова, че той я постига като поет и философ, аз нарекох творчеството му един курс по философия. Но поезията на Геров е курс и по етика. В нашата литература има и други съвременни автори, от които можем да научим много за смисъла на живота и за същността на смъртта, за космоса и за безкрайното време. Но Геров беше, както вече изтъкнах, първият съвременен творец, който по нов начин и с непостижима неповторимост заговори върху тези теми. Ето защо с двете издания на стихотворния му сборник „Най-хубавото“ (от 1958 и 1970 г.), с белетристичната книга „Фантастични новели“, със стихосбирките „Свободен стих“ (1967) и с „Прашинки“ (1973), с всичко най-сполучливо Александър Геров заема днес едно от най-предните места в литературата ни. След неговите мъчителни, но и толкова успешни търсения в областта на известното и неизвестното сега мислите му си почиват „в тясната рамка на прозореца“ („Отдих“). И сега ние сме убедени, обхващайки с поглед цялото му творчество, че Геров наистина успя да защити като художник и човек онова, което изповядваше в стихотворението си „Равносметка“: „Душата ми беше невинна / и бе истински моя живот!“

Боян Пенев споделя в своя дневник, че „Всяко творение на истинското изкуство е една корекция на природата“ (Б о я н П е н е в. Дневник. Спомени. С., 1973, с. 75). Ал. Геров трябва да се чувства щастлив, защото съдбата го е покровителствувала да коригира много пъти природата.